

GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

MUZEJSKI
VJESNIK
11

YU ISSN 0350-9370

**MUZEJSKI
VJESNIK**

11

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kutina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice i Virje)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Ljerka Albus, Antica Bregović, Miroslav Klemm, Magdalena Lončarić, Darko Sačić

Urednik: Darko Sačić

Naslovna stranica: Darko Sačić

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo.
Za sadržaj tekstova odgovaraju autori.

Glasilo solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik:

Gradski muzej Varaždin

Za nakladnika: Darko Sačić

Tisak: NIŠRO Varaždin

Broj 11 — Ožujak 1988.

God. XI

Naklada 800 komada

Naslovna stranica: Detalj s izložbe »Sportski kostim nekad i danas«, biciklistkinja
1898. g.

Prijevod: Doris Baričević, Ljerka Perči, Oka Ričko, Marina Šimek

OTKRIĆE KAŠTELA NA KALNIKU

Uz brojne prethistorijske lokalitete s Kalnika posebnu pozornost zahtijevaju srednjovjekovni nalazi, prvenstveno vezani uz postojanje grada Veliki Kalnik, koji se spominje već koncem 12. stoljeća. Raščišćavanje ruševina Starog grada, kako ga danas zovemo, uz istovremenu konzervaciju zidova izvršeno je 1963. godine.

Povijest Velikog Kalnika bila je dosta burna, a sam grad je izmjenio zaista veliki broj vlasnika. Koncem 17. st. jaki potres razrušio je utvrđeni grad kojega stoljećima nisu mogli brojni osvajači. Život je u njemu prestao, ali ne i privlačnost ambijenta, čiju tišinu narušavaju jedino traktorski motori koji se povremeno čuju pri kosidbi obližnjih livada. Na jednoj takvoj vlasnik je imao problema s prevelikim nagibom pa je iskoristio buldožer (koji je u blizini proširivao put) da mu izravna teren radi lakše obrade. Nakon prvih nekoliko metara izgurane zemlje pojavilo se silno kamenje kojega je bilo sve više kako se išlo u dubinu. Bilo je očito da se tu radi o građevnom materijalu, odnosno o ostacima objekta za kojega se do tada nije uopće znalo.

Nakon obavijesti ekipa Gradskog muzeja Križevci uputila se na teren i uočila potrebu zaštitnog iskapanja, kako bi se utvrdio karakter objekta. Za prvu fazu istraživanja predvidjeli smo praćenje zidova i prezida kako bismo dobili osnovni tlocrt objekta. Započeli smo na dijelu objekta gdje je bio vidljiv jedini komad zida koji nije bio uništen. Na tome mjestu sačuvala se i žbuka od živog vapna, a kako smo poslije utvrdili takav način gradnje nije bio primjenjivan na preostalom dijelu objekta. Očito se ovdje radilo o stambenom dijelu jer je i kamen lomljenac, s kojim je sve građeno ovdje pravilnije sлагan, a temelji su išli do 2,5 m duboko.

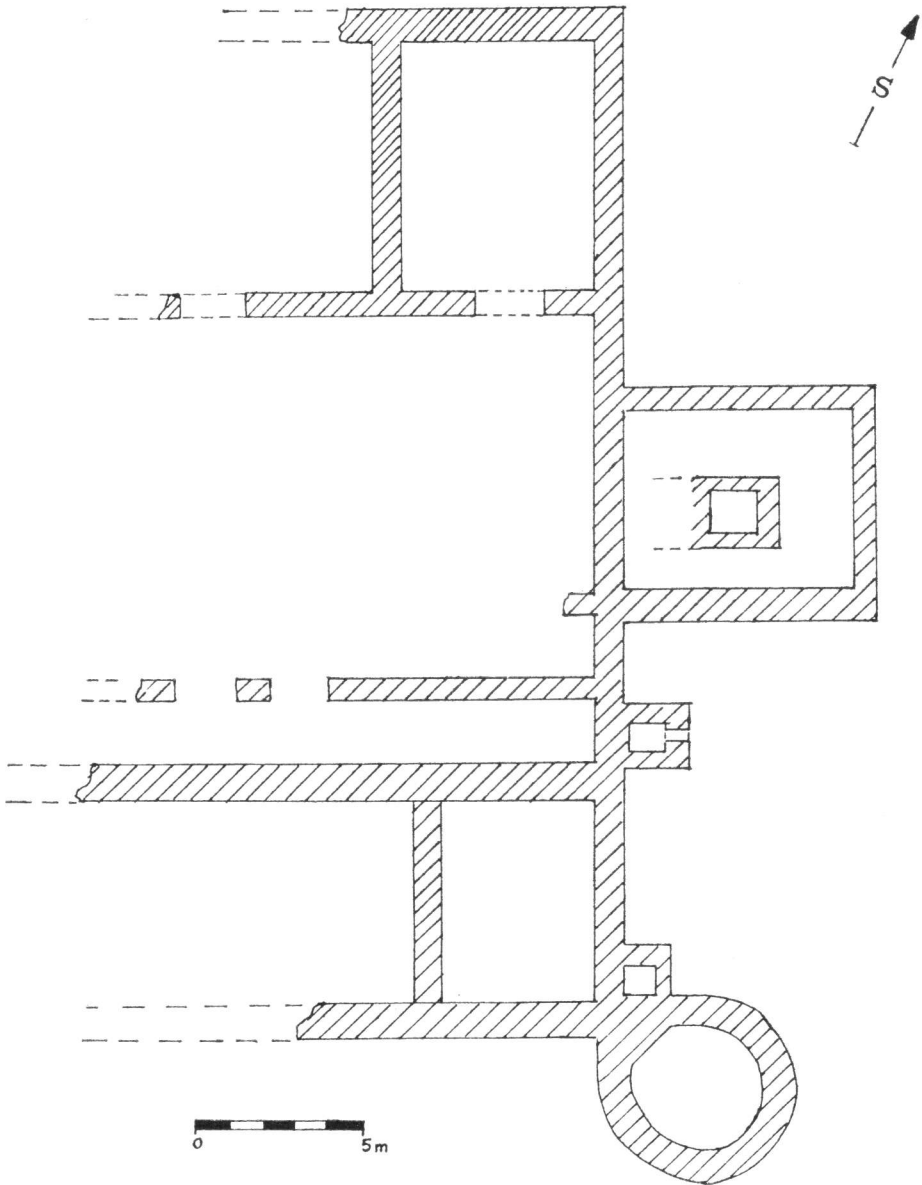
Praćenje zidova bilo je otežano jer je buldožer izbacio na površinu veliko

mnoštvo kamena i tek se kopanjem moglo utvrditi koji je kamen iz zida, a koji naknadno izgurao.

Istovremeno se pokušalo u povijesnim izvorima pronaći neki podatak o ovom objektu i počecima njegove gradnje. Mjesto na kojemu je građen nalazi se oko 200 m ispod zidina Velikog Kalnika i bilo je za očekivati da se proučavajući postojeće objavljene zapise o Velikom Kalniku može pronaći neki podatak o objektu koji je bio u neposrednoj blizini. Ivan Kukuljević Sakcinski navodi u svom radu »Grad Veliki Kalnik« (Leptir I, Zagreb, 1859. str. 320) da je Vladislav Orehoci pod zidinama staroga grada saziđao novi kaštel, koji se prvi put spominje u jednoj listini iz 1685. godine. Da se ovaj podatak odnosi upravo na naš objekat potvrđuje i činjenica da se za položaj na kojem su pronađeni ostaci zidova zadržao u narodu naziv »Koštelj« (od kaštel).

Nastao, dakle, polovicom 17. stoljeća kaštel je doživio ubrzo i svoja prva oštećenja od jakog potresa na samom završetku istog stoljeća. Od potresa su tada bili gotovo potpuno razrušeni Veliki i Mali Kalnik u kojima je život prestao, a novi kaštel stradao je samo polovično, te je zapušten kasnije, kad su ga napustili Patačići kao jedni od posljednjih vlasnika, jer su većinom stanovali na ostalim svojim imanjima nadomak Križevaca. Jedno od takvih bio je i Gušćerovec.

Značaj ovog otkrića ogleda se prvenstveno u činjenici da je otkriven jedan objekt o kojem se do sada znalo jedino na temelju oskudnih pisanih zabilježbi. U prvoj fazi koju možemo nazvati »fazom otkrivanja« vršen je iskop plitkog rova (do 40 cm) uz same zidove objekta kako bi se mogao pratiti njihov tok, te eventualni prezidi. Time bismo mogli dobiti i više podataka o načinu zidanja, temelji-

Ostaci dvorca Vladislava Orehočzy

ma i sl., a mogućnosti nam nisu dozvoljavale veći obim istraživanja u ovoj fazi.

Ako bi se prihvatila koncepcija potpunog istraživanja ostataka kaštela neophodno je otkopati sav urušeni materijal iz prostorija da bi se došlo do razine poda. Poslije toga došla bi na red treća faza koja uključuje konzervaciju i djelomičnu rekonstrukciju. Imajući uvid u sve specifičnosti lokaliteta očito je da potrebe adekvatne zaštite prelaze križevačke mogućnosti što se financiranja tiče. Zajedno sa stručnjacima za zaštitu spomenika moralo bi se naći najpovoljnije rješenje kako bi se najnoviji nalaz mogao prezentirati u sklopu postojećih ostataka Velikog Kalnika.

Sam kaštel građen je na padini ispod Velikog Kalnika uz jedan zaravnjeni plato koji je očito bio u funkciji objekta. Zbog najbolje mogućeg prilaza tu je bio vjerojatni ulaz, iskazan u tlocrtu kao prigradnja uz osnovni izduženi pravokutni oblik, ali još uvijek nedovoljno determiniran u ovoj fazi istraživanja (sl. 1).

Na sjeverozapadnoj strani bile su najmanje dvije prostorije za stanovanje (s vapnenom žbukom). Točan izgled objekta na jugozapadnoj strani, a time i broj prostorija, nije moguće utvrditi jer preko tog mjesta prolazi seoski put koji je uništio ostatke građevine, a u donjem dijelu uništenje objekta izazvano je vjerojatno upotre-

bom mehanizacije kad je vlasnik želio izravnati teren.

Debljina zidova kreće se od 70 — 100 cm. Gornje prostorije povezane su vratima s jednim većim središnjim prostorom (prostorijom), za koju je teško reći da li je bio natkriven, ali se može pretpostaviti da se radi o dvorišnom dijelu objekta. Na njega se s donje, jugoistočne strane nastavlja dugi, 2 metra široki hodnik i još jedan niz prostorija. Jugoistočni ugao završava kružnom kulom.

Na istočni vanjski zid dograđene su dvije kvadratične niše. Gornja, koja se nalazi u produžetku spomenutog hodnika imala je i jedan uski otvor. Njihova namjena još je nedovoljno jasna, ali treba naglasiti da smo u njima pronašli mnoštvo keramičkih ulomaka i razbijenog stakla, željeznih kovanih čavala i dr.

Ukupna dužina objekta s kružnom kulom iznosi 35 metara, a širinu ne možemo točno utvrditi jer se dalje od njegove polovice zidovi ne mogu pratiti.

Iako je ostalo još mnogo nepoznata u pogledu izgleda tlocrta objekta radove na otkrivanju kaštela završili smo u prvoj polovici 10. mjeseca, nakon što smo iscrpili financijska sredstva za tu namjenu. Dugujemo zahvalnost Skupštini općine i SIZ-i kulture i informiranja općine Križevci koji su interventnim sredstvima omogućili istraživanja.

Zorko Marković, Muzej grada Koprivnice

NOVI PODACI O GENEZI LASINJSKE KULTURE

*(iskapanje na lokalitetu Seče 1987. godine)**

U nekoliko navrata upozorili smo na neriješene kulturne i kronološke probleme kasnoga neolita i ranog eneolita sjeverne Hrvatske, ali prvenstve-

no sjeverozapadne Hrvatske i zapadne Slavonije, ponajviše zbog rezultata novijih istraživanja u okolini Križevaca, Koprivnice, Bjelovara i Virovitice, te